Проблеми еврозоне одражавају далеко важнији скривени недостатак

Пише: Тимоти Гартон Еш
понедељак, 01 март 2010 21:16

(Гардијан, 24.2.2010)

Антигона је одиграла улогу и у овој трагедији. Овога пута Антигона Лудиадис из компаније Голдман Сахс, организатора сложеног валутног свопа који је Грчкој помогао да прикрије размере дуга, помоћу једне – према речима *Фајненшел тајмса* – "оптичке илузије". Штета што Грчка није консултовала мудраца попут Сократа; при томе не мислим на португалског премијера Хозеа Сократа, чију земљу богови – тј. тржишта обвезница – такође меркају из прикрајка.

Шалу на страну, морамо да признамо да присуствујемо не само првом великом испиту еврозоне него и преломном моменту за целокупан пројекат Европске уније. Пошто се ради о Европи, а не о Аполу 13, неуспех не долази у обзир. Највероватније ћемо присуствовати мукотрпном спасавању, након чега ће наш, демографски све старији, континент још више бити опхрван сопственим унутрашњим проблемима. Свет, међутим, неће чекати да још једну деценију проведемо у бесплодној интроспекцији. Можете ме звати Касандра, али ја тако видим ствари.

Никаква посебна видовитост није била потребна да би се предвиделе дилеме са којима се еврозона данас суочава. О њима се нашироко расправљало и пре њеног настанка. Још 1998. године сам писао да је монетарна унија "високоризичан улог без преседана", објашњавајући да у том тренутку то није прави европски приоритет. После тога сам се уљуљкао у лажан осећај сигурности због наводног успеха евра, као и практичних и симболичних угодности путовања са само једном валутом у џепу.

Сада се налазимо пред предвиђеним тешкоћама. Како примећује Џорџ Сорош, "пуноправној" валути није потребна само централна банка, него и трезор. Потребан јој је одређени степен фискалне и монетарне дисциплине, уз способност фискалних трансфера у подручјима која су запала у тешкоће (уз мобилност радне снаге из тих подручја), као што је то случај у земљама попут САД и УК.

Да би опстала и напредовала, европска монетарна унија мора да развије у најмању руку снажнију економску унију, што, са своје стране, изискује снажнију политичку унију. А то

је, узгред, био један од главних мотива појединих кључних политичких архитеката, укључујући Франсоа Митерана и Хелмута Кола, за стварање онога што је тада намерно названо “економска и монетарна унија”. Није реч само о томе да је Европа, како се често каже, спремала (монетарну) кочију без (политичког) коња. Радило се о покушају да се кочија употреби ради довођења коња. То је био последњи велики покушај такозваног “функционалистичког” приступа, којим је кроз економску интеграцију требало изградити једну политички интегрисану Европу. Генерално узев, то је функционисало пола века – од педесетих до деведесетих – али, у овом случају, није. Уколико садашња криза не буде катализатор даљих корака ка интеграцији, као што се понекад догађало са претходним кризама.

Својим прикривеном и штетним расипништвом, Грчка је убрзала крах. Грчка је јединствена чак и међу земљама такозване групе Пигс (енгл. свиње: Португал, Италија/Ирска, Грчка, Шпанија), по комбинацији огромног дефицита (процењеног на 12,7% БДП прошле године) и огромног дуга (око 125% БДП, са тенденцијом раста). Не само што се простирала преко губера, него је године проведене у еврозони, за разлику од Немачке. искористила да постане још мање конкурентна. Према прорачуну који је навео Мартин Вулф из *Фајненшел тајмса*, између 2000. и 2009. јединични трошак рада у Грчкој скочио је за 23% у односу на Немачку.

Јуче је земља била погођена другим генералним штрајком током последње две недеље, а ми још увек не видимо да се нешто мења. Грчка је обећала партнерима из еврозоне да ће ове године смањити дефицит са 12,7% на 8,7%. Или ће свиње да полете или од Голдман Сахса треба наручити још оптичких илузија. Чак и ако Грци дозволе својој влади да учини оно што мора, тако крупни резови, као и структурне реформе, уместо да поправе ситуацију могли би да је још више погоршају. У међувремену, изгледа да грчка влада ове године мора да позајми око 55 милијарди евра, од чега готово половину током следећа три месеца. Шта ако се богови (тржишта обвезница) нађуте и одбију да плате?

Па, тај трећи чин још увек није написан. Све је могуће, али ја предвиђам следеће: шкргучући зубима, Немачка ће се сложити са неким видом новчане помоћи. То ће, међутим, једва бити довољно да умири богове, и то само уз наметање најстрожих услова. Важно, али у крајњој линији другоразредно, питање јесте да ли ће та помоћ стићи у виду билатералних кредита, кредита од Европске инвестиционе банке, куповине грчког државног дуга, заједнички емитованих евро-обвезница или кроз неке друге механизме. Евро-лидери ће порицати да је посреди спасавање, али сви ће знати да је управо о томе реч.

А онда ће и Грци и Немци бити бесни. Један добро обавештен дипломатски посматрач у Атини рекао ми је да ће, у склопу европског надзора грчке фискалне дисциплине, “под сваким столом чучати по један Немац”. Само да нико не помене рат. Ако изузмемо заменика премијера Теодора Пангалоса, који је то већ урадио. Сећајући се окупације нациста, он је почетком недеље изјавио: “Однели су злато које је било у грчкој банци, однели су грчки новац и никада га нису вратили. То је питање које ће у једном тренутку у будућности доћи на дневни ред.”

На шта ће бесни Немци одговорити: “Узели су нам немачку марку, а нико нас није питао да ли ми желимо да је се одрекнемо. Уверавали су нас, у званичним споразумима и пресудама нашег уставног суда, да никада никог нећемо морати да спасавамо. Требало нам је 10 година мукотрпних реформи да поново постанемо конкурентни, док су се неки башкарили. Сада од нас траже да радимо до 67. како би Грци могли да оду у пензију са 63.” И тако даље.

Европљани из еврозоне су довољно велики и одрасли да са тиме изађу на крај, али биће ту још много труда, љутње и унутрашњих тензија. Дугорочно гледано, криза би могла да еврозону донекле и ојача, додајући елемент нечега што се опрезно назива “економским управљањем” (што се у Француској и Немачкој различито разуме).

У међувремену, европски економски раст храмље док Азија напредује. Преамбициозни циљ договора у Лисабону из 2000. године – да европска економија до 2010. буде најконкурентнија економија, заснована на знању – данас, у 2010, звучи смешно. А европска економска и политичка слабост иду руку под руку.

Иза монетарног, крије се фискално; иза фискалног, економско; иза економског, политичко; а иза политичког, историјско. Најдубља реалност у основи ове кризе је то да лична искуства и успомене које су током 65 година – од 1945. наовамо – европску интеграцију гурале напред, губе снагу. Личне успомене на рат, окупацију, понижење, европско варварство; страх од Немачке, укључујући и страх Немачке од саме себе; совјетска претња, хладни рат, “повратак Европи” као гаранцији тешко стечене слободе; нада у обновљени европски сјај.

То су били крупни историјски покретачи, који су људе попут Митерана и Кола довели до евра. Могу ли Европљани да наставе са изградњом Европе без тако снажних подстрека? И да ли се назиру нови?

(Превод с енглеског **Весна Тодоровић**)